STANJE I MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA U ZADVARJU

Krželj, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:402091

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

STANJE I MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA U ZADVARJU

Mentor: **Studentica:**

Doc. dr. sc. Pranić Ljudevit **Krželj Ana, 1135546**

Split, lipanj, 2016.

Sadržaj

1. UVOD 1
   1.1. Definicija problema 1
   1.2. Cilj rada 1
   1.3. Metode rada 2
   1.4. Struktura rada 2
2. RURALNI TURIZAM 3
   2.1. Povijesni razvoj turizma u svijetu 3
      2.1.1. Pred turistička epoha 3
      2.1.2. Turistička epoha 4
      2.1.3. Suvremeni turizam 5
   2.2. Definiranje ruralnog turizma 7
   2.3. Motivi potrošača za ruralnim turizmom 8
   2.4. Ljudski potencijali 8
      2.4.1. Sadašnje stanje 8
      2.4.2. Željeno stanje 10
3. ZADVARJE 11
   3.2. Općenito o Zadvarju 11
      3.2.1. Antika 11
      3.2.2. Rani srednji vijek 11
      3.2.3. Kasni srednji vijek 12
      3.2.4. Zadvarje od početka 15.stoljeća do danas 12
   3.3.Zadvarje danas 16
      3.3.1.Osnovne zemljopisne značajke 16
      3.3.2.Klimatska obilježja 16
      3.3.3. Stanovništvo 17
      3.3.4.Infrastruktura 18
      3.3.5. Prihvatni elementi u općini Zadvarje 19
      3.3.6. Posrednički elementi u općini Zadvarje 20
4. PREGLED PRIVLAČNIH RESURSA U ZADVARJU 21
   4.2. Kulturna dobra na području općine Zadvarje 21
      4.2.1. Kulturna baština 21
      4.2.2. Utvrda Duare 21
      4.2.3. Sakralni objekti 22

4.3. Prirodni resursi 23
4.3.1. Kanjon rijeke Cetine 23
4.3.2. Vodopad Gubavica 24
4.3.3. Polje Vrbanj 25
4.3.4. Uvala Vrulja 25
4.4. Ostali privlačni resursi 26
4.4.1. Pazar 26
4.4.2. HE Kraljevac 26
4.4.3. Pješačke staze Dubci- Mala mlinica 29
5. ZAKLJUČAK 31

1. UVOD

1.1.Definicija problema

Prema Popoviću (2015) pored višedesetljetnog demografskog opadanja Dalmatinske zagore uz zastarijevanje ukupne infrastrukture, zadnjih godina jačaju privredne aktivnosti koje proizlaze iz seoske tradicije – (ekološka) poljoprivreda i ruralni turizam, a počinju se razvijati i proizvodne zone čemu doprinosi dobra umreženost sa širom regijom. Atraktivnost Dalmacije prepoznaju nacionalni i međunarodni akteri, što se očituje sve češćim (su)financiranjem projekata s ciljem održivosti koja uključuje revitaliziranje baštine uz širenje ekološki prihvatljivih djelatnosti jer gotovo polovina teritorija pripada zaštićenom području. Iako prirodni resursi i udaljenost općine Zadvarje od turistički intenzivnog priobalja pružaju nove mogućnosti turističkog razvoja, ruralni turizam u Zadvarju još nije dostignuo svoj stvarni potencijal.

1.2.Cilj rada

Ruralni turizam kao posebni oblik turizma u Hrvatskoj se operativno i organizirano počeo razvijati tek 1996. godine, kada je tadašnji ministar turizma , temeljem tada važećeg Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, donio Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu i tada je stvoren pravni okvir reguliranja ove vrste turizma. Prema globalnim trendovima uočava se promjena u turističkoj potražnji , na način da se potražnja za do sada dominantnim oblikom turizma tzv. „Sunce, more i pijesak „ zamjenjuje potražnjom za selektivnim oblicima turizma poput ruralnog turizma. Prema Petrić (2006) ono što se nikako ne smije predvidjeti u razvoju ruralnog turizma određene destinacije jest lokalna suradnja i angažman lokalne zajednice u njegovu razvoju, kroz razne oblike umrežavanja. Cilj ovoga rada je istražiti privlačnu osnovu te demografsku i sociološku strukturu stanovništva kao preduvjeta razvoju ruralnog turizma u Zadvarju.

1.3.Metode rada

Metode koje će povezati ovaj rad i učiniti ga jedinstvenom cjelinom su:
metoda indukcije – na temelju analize pojedinih činjenica dolazi se do općeg zaključka.
metoda dedukcije – na temelju općih sudova izvode se posebni i pojedinačni zaključci.
metoda sinteze – postupak znanstvenog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti putem sinteze jednostavnih sudova u složenije.

1.4. Struktura rada

Ovaj završni rad sastoji se od pet dijelova koji su međusobno povezani i čine cjelinu.

U prvom, uvodnom dijelu definiran je problem istraživanja kao i ciljevi ovoga rada. Nadalje, u uvodnom djelu se nalaze objašnjene metode koje su se koristile pri izradi ovoga rada. To su metoda sinteze, dedukcije , indukcije, opisna metoda te raščlamba dostupnih sekundarnih podataka.

U drugom dijelu pojmovno je određen ruralni turizam i njegova specifičnost kao posebnog oblika turizma te je navedena važnost ljudskih potencijala pri kreiranju turističke ponude određene destinacije kao i motivacija potrošača za uslugama ruralnog turizma.

U trećem djelu je opisano Zadvarje kroz povijest od prapovijesnih vremena do danas. Nadalje, u ovom djelu završnog rada pisane su općenite karakteristike o destinaciji kao što su zemljopisne značajke, klimatska obilježja, demografska obilježja te infrastruktura kao preduvjeti razvoja ruralnog turizma u općini Zadvarje.

U četvrtom dijelu ovoga rada nalazi se opis svih privlačnih resursa u općini Zadvarje koji su podijeljeni na ona dobra koja su ujedno i kulturna dobra, kao što je utvrda Duare. Izdvojeni su najatraktivniji prirodni resursi koji već godinama privlače mnoštvo turista iz raznih zemalja. Te su izdvojene neke zanimljivosti i tradicije samoga mjesta po kojemu je prepoznato širom Hrvatske i Europe, jedna od takvih zanimljivosti je i tradicionalni robo-stočni sajam ili pazar kako ga lokalno stanovništvo naziva.

Peti dio ovoga rada je zaključak u kojem se sažeto iznose glavni rezultati i spoznaje do kojih se došlo temeljem ovoga istraživanja

2. RURALNI TURIZAM

2.1. Povijesni razvoj turizma u svijetu

Turizam je jedan od glavnih globalnih fenomena koji izaziva sve više interesa kod teoretičara i znanstvenika jer na prvi pogled izgleda kao jednostavna pojava. Međutim, turizam objedinjuje različite grane i aktivnosti koje ga čine heterogenom i kompleksnom pojavom što otežava njegovo definiranje. Prema Petrić (2014.) riječ 'tour' je u nekim stranim jezicima obuhvaćala koncept ideje o putovanju, a tijekom godina počela se koristiti u terminu 'tourism', tj. turizam kao i danas. Smatra se kako se sama riječ zapravo popularizirala u razdoblju prije industrijske revolucije i to u engleskom jeziku, tijekom ranijeg 19. st. Na konferenciji statističara u Vancouveru 2001. godine dogovoreno je da „Turizam obuhvaća sve aktivnosti osoba koje putuju i borave u mjestima izvan svog uobičajenog okruženja u vremenu do maksimalno godine dana u svrhu odmora, poslovnih razloga te drugih razloga za koje nisu plaćeni u mjestu koje posjećuju“. Uobičajeno okruženje podrazumijeva geografsku cjelinu unutar koje se pojedinac kreće u svojoj svakodnevnoj životnoj rutini. Povijesni razvoj turizma do danas prošao je kroz nekoliko epoha, odnosno faza koje su ga oblikovale, a to su pred turistička epoha, turistička epoha i suvremeni turizam.

2.1.1. Pred turistička epoha

Prva putovanja bila su uzrokovana egzistencijalnim potrebama kao što je potraga za hranom ili posljedice ratova. Stoga se neki teoretičari ne slažu da je turizam nastao kada i čovječanstvo, već smatraju da se turizam počeo razvijati u trenutku kada je čovječanstvo dosegnulo određeni stupanj civilizacije i razvoja. Pod time podrazumijevaju život u organiziranim zajednicama što se poklapa s pojavom novca i razvojem trgovine oko 4000 g. p.n.e. za što su zaslužni Sumerani (Babilon). Pisani tragovi vezani za putovanja u tom razdoblju govore da je već tada postojala popločana cesta u Babilonu. Nadalje, zbog potrebe za trgovinom razvili su se prometni putovi kao što je „Put svile“ od Kine do Crnog mora, „Jantarski put“ od Baltika do Sredozemlja te „Put soli“ od Hadramauta do Arabije i Male Azije. Već se u tom razdoblju vidi potreba za prometnom infrastrukturom koja je jedan od ključnih uvjeta za putovanje. Tada su putovali jedino trgovci, putopisci, državni činovnici, liječnici i zabavljači. Među najpoznatiji tadašnjim putovanjima su putovanja na Olimpijske igre ili u proročište Delfi. Zadovoljstvo je postalo jedan od glavnih motivirajućih faktora za putovanjem pa se pojavila potreba za različitim priredbama i centrima zabave, kao i potrebe za liječenjem i rekreacijom. Međutim, zbog dugotrajnih ratova dogodio se zastoj koji je putovanja učinio nedovoljno sigurnima i trajao do 12. stoljeća. Prva masovnija putovanja u Srednjem vijeku poticala je Crkva organizirajući hodočašća vjernika u svetišta od kojih je prvo i najpoznatije Santa Maria de Compostella u Španjolskoj. Uz ceste, sve se više grade svratišta, gostionice, prodavaonice i dr. (Petrić, 2014.)

Europski humanizam i renesansa predstavljaju procvat kulturnog i duhovnog stvaralaštva, a obilježava ga M. Montaigne koji je 1580. godine krenuo na put Europom i napisao djelo

„Journal de Voyages en Italie“ u kojem naglašava ulogu putovanja kao psihološko-intelektualno formiranje čovjeka. Od 16. do 19. stoljeća prevladavala su „Grand Tour of Europe“ putovanja mladih pripadnika plemstva, aristokracije i bogatih trgovaca koja su trajala od 2 do 4 godine i obuhvaćala zemlje Mediterana koje su ujedno i kolijevka civilizacije i kulture. Ta putovanja su ujedno poznata kao “preteča pravih turističkih putovanja“. Međutim, iako su slična suvremenim putovanjima ne mogu se nazvat turistička jer nisu postojali preduvjeti za nastanak i razvoj turizma.

U ovoj epohi ono što je karakterizira i po čemu se ne može nazvati "turističkom" u suvremenom smislu riječi su pojedinačna putovanja koja su ujedno i neorganizirana, odnos putnika i ambijenta je pasivan. Osnovni faktori turizma kao što su slobodno vrijeme, komunikacijski faktori i mediji za promociju atrakcija ne postoje u ovoj epohi. Putovanja su dostupna uglavnom bogatima, aristokratskim slojevima. Pritom, uloga države u cijelom ovom razdoblju je uglavnom pasivna.

2.1.2. Turistička epoha

Prema Petrić (2014.) u ovom razdoblju putovanja postaju masovnija jer putuje sve više predstavnika ostalih slojeva društva, između turista i ambijenta dolazi do aktivnog međuodnosa, svi osnovni faktori turizma snažno se razvijaju i stvaraju masovnu, društvenu potrebu za turističkom rekreacijom. Nadalje, sezona postaje pretežito ljetna, kupališna, uloga države je aktivna te turizam postaje snažan ekonomski faktor. U ovom razdoblju dolazi do veće potražnje za putovanjima između kontinenata što je rezultiralo snažnijim razvojem brodskog prijevoza.

Turistička epoha je razdoblje koje započinje sredinom 19. stoljeća, a dijeli se na nekoliko razdoblja:

- od 1845 - 1875. godine u turističkim putovanjima prevladava aristokracija koja posjećuje banje, lječilišta i kulturne centre

- od 1875 - 1910. godine u turističkim putovanjima sudjeluje i buržoazija te se javljaju prva turistička mjesta i kapital se počinje interesirati za rastući fenomen turizma

- nakon 1910. godine jačanjem borbe za prava radnika u turistička putovanja se uključuju i obični slojevi građana

- nakon drugog svjetskog rata dolazi do nagle i burne ekspanzije turističkih putovanja i turizam postaje predmetom interesa brojnih znanstvenih disciplina, ekonomske teorije i prakse.

Najznačajniju ulogu u razvoju turizma najsličnijem današnjem poimanju turizma ima Thomas Cook koji je 1841. godine koristeći nova tehnička dostignuća proveo organizacijsku, ekonomsku i tehničku revoluciju putovanja tako što je organizirao i oglasio u tisku putovanje željeznicom od mjesta Loughborougha do Leicestera, gdje se održavala skupština antialkoholičarskog društva Na izletu je sudjelovalo oko 500 osoba i smatra se prvim organiziranim putovanjem. Nakon početnog uspjeha, Cook je osnovao prvu putničku agenciju 1845. godine i proširio sadržaj agencijskog poslovanja osnivanjem prve poslovne banke kao

novčarske institucije koja radi s Cookovim putničkim čekom i kreditnim pismima. Njegov uspjeh je potaknuo druge poduzetnike pa se uskoro osnovao cijeli niz putničkih agencija.

2.1.3. Suvremeni turizam

Suvremeni turizam karakteriziraju posvećenost razvoju prijevoza kao glavnom sredstvu putovanja, sindikalne radničke borbe te pojava načela održivog razvoja zbog masovnosti turizma.

Industrijska revolucija, koja je obilježila 20. stoljeće, donijela je mnogobrojne promjene vezane za tehničko-tehnološka dostignuća. Fordova pokretna vrpca pridonijela je masovnoj proizvodnji automobila, a samim time i manje troškove proizvodnje i cijenu čime je automobil postao dostupan širokoj masi. Povećanje broja automobila zahtijevalo je gradnju bolje i kvalitetnije cestovne infrastrukture te pojave autobusnog prijevoza. Prva komercijalna zračna linija bila je između Pariza i Londona 1919. godine. (Petrić, 2014.).

Masovni je turizam potaknuo razvoj u mnogim dotad nerazvijenim krajevima, ali je istovremeno uzrokovao i niz negativnih efekata kao što su narušavanje izvorne ljepote krajolika, zagađenje okoliša te mnoge druge sigurnosne, sociološke, ekološke, kulturološke i ekonomske promjene. Stoga se osamdesetih godina 20. stoljeća sve češće javljaju zahtjevi za razvojem turizma u skladu s načelima održivog razvoja, što je impliciralo razvoj brojnih oblika posebnog ili selektivnog (alternativnog) turizma koji predstavljaju protutežu masovnom turizmu (Petrić, 2014.).Suvremeni trendovi dovode do transformacije masovnog tržišta turističke potražnje na manje segmente, u cilju povećanja konkurentnosti turističke destinacije i postizanja održivog razvoja. Posebni oblici turizma temelje se na određenom dominantnom turističkom motivu koji uvjetuje ponašanje ponude i potražnje na tržištu. S aspekta ponude razlikujemo koncept razvoja turističke destinacije predodređen specifičnim motivima odabranog ciljnog segmenta turističke potražnje u funkciji maksimizacije zadovoljstva posjetitelja i poticanja održivog razvoja turizma. Dok s aspekta potražnje razlikujemo kretanja turista potaknutih nekim prevladavajućim specifičnim turističkim motivom kao što je: zdravlje, kultura, sport, nautika, gastronomija, zabava, pustolovina, lov, manifestacije itd. Shodno tome, definirani su različiti posebni oblici turizma. Vjerski turizma, zdravstveni turizam, pustolovni turizam, sportski turizam, lovni i ribolovni turizam, nautički turizam, naturizam, robinzonski turizam, kamping turizam, team-building turizam, foto-safari, hiperturizam, kongresni turizam, samo su neki od specifičnih oblika turizma. Jedan od specifičnih oblika je i ruralni turizam. Bitno je napomenuti da se klasifikacija posebnih oblika turizma vrše po različitim kriterijima, različitim motivima. Tako na primjer možemo prema spletu turističkih motiva podijeliti posebne oblike na jednostavne i složene. U jednostavne spadaju ekoturizam, sportski, nautički, robinzonski, kamping, vjerski i mnogobrojni drugi oblici. Dok u složene, prema klasifikaciji pripadaju : gradski, seoski, manifestacijski, kulturni. (Kesar, 2013).

Turistička ponuda je količina roba i usluga koja se nudi turistima na određenom turističkom tržištu, u određeno vrijeme i po određenoj cijeni. Pretpostavke turističke ponude su atraktivnost prostora, prometna dostupnost, izgrađeni receptivni kapaciteti, promocija u turizmu. Karakteristike turističke ponude su dislociranost ponude od potražnje, heterogenost,

neelastičnost, statičnost te sezonski karakter. Čimbenici koji utječu na samu ponudu su društvo, gospodarstvo, država, poduzeća, okolina te potražnja. Sam pojam turističke ponude u najužem smislu riječi obuhvaća: atraktivne elemente, komunikativne ili komunikacijske elemente te receptivne elemente.

U atraktivne elemente ponude ubrajamo prirodne ili biotropne elemente i društvene ili atropične elemente ili atrakcije. Prirodni atraktivni elementi su : klima, reljef, flora i fauna, hidrografski elementi. Društveni atraktivni elementi ponude su sve, od strane čovjeka stvorene atrakcije, bilo u prošlim ili sadašnjim vremenima, te najrazličitije vrste zabavnih, rekreativnih, kulturnih i edukativnih sadržaja koji upotpunjuju turističku ponudu.

U komunikativne / komunikacijske elemente ubrajamo kompletnu infrastrukturu kao i same vrste prijevoznih sredstava u općini.

Receptivni elementi ponude, su u najužem smislu restauraterstvo, i hotelijerstvo tj. Objekti namjenjeni smještaju i prehrani turista.

Prema Petrić (2014.) potražnja se općenito definira kao takva količina proizvoda i usluga koju su kupci spremni kupiti po određenoj cijeni u određenom vremenskom trenutku. Količina potražnje se izražava u naturalnim jedinicama kao što su kg, komadi, a u turizmu obroci, noćenja, putnici u paket aranžmanima i slično. U turizmu, generalno gledajući, potražnju, osim po broju realiziranih noćenja sagledavamo i kroz broj turista. U turizmu na spremnost na kupnju određenih roba i usluga utječu i određeni faktori. Te faktore možemo podijeliti na subjektivne i objektivne. Subjektivni su faktori potražnje uvjetovani subjektivnim stavovima i potrebama potrošaća, a mogu biti racionalni i iracionalni. Racionalne subjektivne faktore potražnje lako je objasniti razumom. Odnose se npr.na potrebe za kupnjom nekog proizvoda ili susluge zbog zdravlja, rekreacije, učenja, zabave. Dok je s druge strane iracionalne faktore potražnje teže objasniti jer se odnose na "neopipljive" motive ponašanja kao što su moda, snobizam, ljubav, religija i slično. U objektivne faktore potražnje ubrajamo sve one objektivne okolnosti koje povećavaju ili smanjuju kupčevu spremnost na potrošnju kao npr.standard, i s tim u vezi dohodak, slobodno vrijeme, sigurnosni uvjeti, itd.

2.2. Definiranje ruralnog turizma

Iako je definicija ruralnog turizma predmetom mnogih rasprava u literaturi, čvrsti konsenzus do sada nije postignut (Petrić, 2006).

Prema Petrić (2006) uzroci tome su: Kao prvo, različite države koriste različite kriterije kojima definiraju pojam ruralnog turizma, nadalje aktivnosti koje se odvijaju u ruralnim područjima su raznolike, ne moraju biti samo ruralne, već po svom sadržaju mogu biti i urbane ali pod uvjetom da se odvijaju u ruralnom području. Nadalje, različiti su oblici ruralnog turizma koje svaka država/regija razvija na način koji je njima primjeren.

Osim termina ruralni turizam u upotrebi su i mnogi drugi izrazi. Mnoge okolnosti dovode do različitih koncepata, no u postojećoj literaturi mogu se uočiti dva glavna trenda. S aspekta u kojima se oblici ruralnog turizma razlikuju prema ostvarenim prihodima, razlikujemo: turizam u prirodi, ruralni turizam i agro-turizam. Pritom svaka od navedenih kategorija predstavlja derivat prethodne, s time da se prati u kolikom postotku u preraspodjeli prihoda sudjeluje stanovništvo lokalne zajednice, a u kolikom pojedini poduzetnici. Drugi aspekt poimanja ruralnog turizma se vrši na osnovi različitih elemenata ponude. U ovom slučaju termin ruralni turizam se koristi kad je ruralna kultura glavni sadržaj ponude. U ovisnosti o primarnoj komponenti proizvoda, koriste se izrazi agro-turizam, zeleni turizam, gastronomski turizam, socijalni, nautički, lovni, avanturistički, povijesni/kulturni turizam itd. Ruralni turizam je vrlo širok pojam koji obuhvaća sve turističke aktivnosti (usluge) unutar ruralnog područja – lov, ribolov, turizam u parkovima prirode, gastro, rezidencijalni, kulturni, avanturistički, zimski, zdravstveni i vjerski turizam itd. Ako je tradicijski vezan za prirodu ili kulturnu baštinu određenog područja, radi se o seoskom turizmu, a ukoliko je vezan za poljoprivredu kao temeljnu gospodarsku djelatnost, riječ je turizmu na seljačkom domaćinstvu (tj. agroturizmu pri kojem su ponuđeni hrana iz vlastite proizvodnje uz mogući smještaj te aktivnosti poput izleta, radionica, kulturno-umjetničkih događanja i dr.) (Baćac, 2011, 16-17).

Turizam u ruralnim područjima je specifičan te se razlikuje od ostalih oblika turizma po tome što nastoji posjetiteljima omogućiti osobni kontakt na način da im se dopusti uključivanje u aktivnosti i svakodnevni način života lokalnog stanovništva. Također je potrebno naglasiti jaku težnju za "konzumacijom" kulturnih i edukativnih elemenata kroz ovaj oblik turizma.

U tom smislu, destinacije ruralnog turizma mogu se definirati kao šira područja s prirodnim i šumovitim okruženjem gdje postoje posebna prirodna, ekonomska i socijalno-kulturna

obilježja, poput tradicije, lokalne suradnje, povjerenja i dobrih međusobnih odnosa te kao takva stvaraju poseban turistički proizvod koji je prije svega temeljen na ekonomiji malih razmjera, prijateljski je prema okolišu, "obojen" etničkim elementima, jednom riječju "održiv" (Petrić , 2006).

2.3. Motivi potrošača za ruralnim turizmom

S obzirom da je turizam prije svega potrošačka aktivnost, većina istraživanja koncentrira se na potrošače, njihove potrebe i motivaciju. Motivi koji potrošače privlače u ruralna područja odraz su rastućeg interesa za rekreacijom na otvorenom, kao i mnoštva drugih općih trendova turističke motivacije. Privlačnost ruralnih područja za turizam i relaksaciju može se najbolje objasniti predodžbom "ruralnoga", koja je usko povezana s tradicionalnom i romantičnom idejom o «dobrim starim danima», nevinim i jednostavnim načinom života, netaknutom prirodom i savršenom prilagodbom čovjeka na svoj prirodni okoliš. Tako čežnja i potreba za povratkom korijenima i jednostavnom načinu života bez visoko organiziranog, stresnog i urbanog okruženja dovodi do sve većeg interesa za ruralnim područjima (Petrić, 2006).

Važnost ruralnog turizma kao dijela turističke ponude prvenstveno ovisi o rekreacijskim/turističkim resursima svake pojedine države, o infrastrukturi, dostupnosti tržišta i prisutnosti drugih vrsta turističkih proizvoda. Iako je ruralni turizam od manje važnosti za sveukupno turističko tržište, u mnogim državama ima veliko značenje za razvoj ruralnih područja. Naime, multiplikativni efekti su uočljiviji upravo u ruralnim područjima budući se cjelokupni ruralni život sagledava kao svojevrsna turistička atrakcija. (Petrić , 2006).

2.4. Ljudski potencijali

2.4.1. Sadašnje stanje

Prema Ministarstvu za turizam (2015) postojeći sustav formalnog obrazovanja u Hrvatskoj namijenjen turizmu nije u cijelosti prilagođen aktualnim potrebama turističkog gospodarstva niti turističkih organizacija, budući da ne osigurava dovoljno kvalitetne kadrove koji bi nakon dovršetka obrazovnog procesa bili spremni aktivno se, na učinkovit način, uključiti u radne i

upravljačke procese. Osnovna ograničenja sustava formalnog obrazovanja za potrebe turizma u Hrvatskoj su sljedeća:

1. Sustav srednjoškolskog obrazovanja za potrebe turizma obilježava brojnost srednjih škola koje obrazuju kadrove za turizam u Hrvatskoj i difuzija nastavnih programa međusobno neusklađenih u različitim srednjim školama, te općenito nedovoljno utemeljenih na praktičnoj nastavi.

2. Sustav visokoškolskog obrazovanja za potrebe turizma u Hrvatskoj strukturiran je kroz nekoliko sveučilišta i veleučilišta, u kojima se, uz rijetke iznimke, nastavni programi prvenstveno baziraju na isključivom stjecanju teorijskih znanja bez povezanosti s praksom odnosno gospodarstvom. Nepostojanje tzv. trening centara, tj. hotelskih objekata u kojima bi polaznici srednjih i visokih škola stjecali praktična znanja i vještine neophodne za aktivno uključivanje na tržište rada, podjednako što se tiče izvršnih pozicija te upravljačkih pozicija (srednji i viši menadžment);

3. Nepostojanje visokih poslovnih škola za hotelijerstvo, ugostiteljstvo i turistički sustav, čiji bi programi bili visoko specijalizirani i sa značajnim udjelom praktičnog rada namijenjenog obrazovanju srednjeg menadžmenta u turizmu.

4. Uz neke iznimke ne postoji suradnja sa međunarodnim centrima izvrsnosti u obrazovanju za turističko gospodarstvo i sustav turističkih organizacija, koja bi uključivala razmjenu znanja, nastavnih metoda i gostovanja profesora, a po mogućnosti i organiziranje podružnica međunarodnih obrazovnih centara izvrsnosti u Hrvatskoj.

5. Postojeći sustav cjeloživotnog obrazovanja namijenjen turizmu u Hrvatskoj ne zadovoljava potrebe turističkog gospodarstva i sustava turističkih organizacija, budući da nije cjelovit (sveobuhvatan) i u dovoljnoj mjeri konzistentan.

Osnovna ograničenja su sljedeća:

a) Postojeći programi stručnog usavršavanja koje organiziraju strukovne udruge usmjereni su uglavnom na usavršavanje proizvodno-uslužnog osoblja u hotelijerstvu pružanjem osnovnih stručnih znanja

b) Ne postoji sustav licenciranih nositelja programa cjeloživotnog obrazovanja u turizmu, koji bi se temeljio na usklađenim programima prilagođenim ciljanim skupinama polaznika

(izvršno osoblje, srednji menadžment, viši menadžment) te na suvremenim dostignućima internacionalne prakse turističkog gospodarstva.

6.Iako turizam predstavlja značajan dio ukupnog gospodarstva Hrvatske, ne postoji opći obrazovni program namijenjen najširoj populaciji, koji bi bio usmjeren na stvaranje svijesti o značaju turizma u Hrvatskoj u najranijoj dobi kada se formiraju životni stavovi (osnovna škola).

2.4.2. Željeno stanje

Prema Strategija razvoja turizma RH do 2020. ono što se želi postići je postojanje jakih regionalnih centara obrazovanja za turizam unutar mreže srednjih strukovnih škola. Smatra se bitnim uskladiti kurikulum sukladno potrebama gospodarstva, osim toga trebali bi se uspostaviti specijalizirane poslovne škole i sustavi cjeloživotnog učenja. Tržišno orijentiranim sustavom strukovnog obrazovanja za potrebe turizma se želi postići tržišna konkurentnost ljudskih potencijala u svim segmentima i na svim razinama obavljanja turističke aktivnosti. Cilj ovih programa je postojanje kvalitetnih ljudskih potencijala koji bi svojom kvalitetom, znanjem podizali konkurentnost same destinacije.

3. ZADVARJE

3.2.Općenito o Zadvarju

U srednjovjekovnim i kasnijim dokumentima naziva se Duare. Korijen te riječi je indoeuropski i slavenski - *dhwer - u značenju vrata, prolaz, dveri. Upravo je u tom imenu sadržana bit ovog prostora. Već tisućama godina kroz Zadvarje prolazi jedna od glavnih komunikacija koja s obale vodi u unutrašnjost, te se pod njom sreće stanovništvo tih dvaju prostora. Nekoć glavni put preko Zvizde formiran je još u brončano doba (i prije) i trasiran kamenim gomilama-tumulima na Dupcima, Remnicama (Revnicama), Plani (Podu), Čika-ševcu i Švargujevoj njivi. Gomile se vežu za glavna prapovijesna naselja na ovom području tzv. Škrabića gradinu i gradinu Subotišće u Gornjim Brelima.

3.2.1. Antika

Arheološki nalazi iz antičkog razdoblja rijetki su, ali ih ima. Nekoliko zidova na spomenutoj gradini Subotišće vjerojatno pripada kasnoantičkom razdoblju, kada se neka prapovijesna naselja ponovno aktiviraju. Postoji mogućnost da se manje naselje formira i sa zapadne strane prijevoja na putu prema Zaveterju, između Osoja i Stupice u Gornjim Brelima, gdje će u kasnom srednjem vijeku biti sagrađena jedna od "zadvarskih" kula. Osim nekoliko fragmenata rimske keramike s prostora oko tvrđave, samo Zadvarje nema značajnijih antičkih nalaza.

3.2.2. Rani srednji vijek

Rani srednji vijek, tj. starohrvatsko razdoblje zastupljeno je jednim iznimno važnim nalazom. Radi se o karolinškom maču tipa K (po klasifikaciji J. Petersena) s početka 9. stoljeća. koji je pronađen godine 1896. u Poletnici, u blizini zaseoka Bajići, te je otkupljen za Arheološki muzej u Splitu. Osim tragova tauširanja srebrom, na maču je djelomično sačuvano i germansko ime njegovoga vlasnika. Uz mač je pronađeno i jedno karolinško koplje s krilcima. Nalaz ličnog mača (tip H) u obližnjem selu Kreševu otvara pitanje arheološkoga konteksta u kojem se to oružje pojavilo na desnoj obali Cetine (Alduk,2010)

3.2.3. Kasni srednji vijek

U kasnom srednjem vijeku Zadvarje je dio župe Radobilje. Radobilju često susrećemo u srednjovjekovnim i kasnijim izvorima, sve do 18. stoljeća . Radi se o administrativnoj i crkvenoj teritorijalnoj jedinici, koja se proteže od lijeve obale Cetine, u dijelu njezina donjeg toka pa prema zapadu. Pokrivala je otprilike područja današnjih sela Kostanje, Podgrađe, Blato na Cetini, Katuni , Kreševo, Šestanovac, Zadvarje, Gornja Brela, Slime, Cista, Lovreć, Medov Dolac, Žeževica, Grabovac, dio Zagvozda.

3.2.4. Zadvarje od početka 15.stoljeća do danas

Vrlo je malo izvora iz 15.stoljeća koja bi na pobliže opisala događanja na ovom području Situacija je puno bolja s izvorima od 16. do početka 18. stoljeća. Zadvarje se prvi put spominje godine 1408., u jednoj darovnici tadašnjega bosanskog kralja Stjepana Ostoje.

Obitelji Radivojević kralj tada poklanja široki teritorij od Cetine do Neretve, uključujući i zaleđe. Između ostalog spominje se i *"... Locum Duarum cum provincia Radobilie ... "* (mjesto Dvare s provincijom Radobiljom). Isprava je zapravo odraz vremena u kojem je nastala i stanja u bosanskom kraljevstvu. Kralj Stjepan Ostoja dva puta je bio na bosanskom prijestolju: 1398.-1404. i 1408.-1418. Svoju funkciju obavlja samo nominalno jer je ovisan o stranima vladarima, posebice o hrvatsko-ugarskom kralju Žigmundu, te o svojim velikašima, koji se međusobno bore za teritorij. Vrijeme je to kada u Bosnu sve češće ulaze Turci, i to kao saveznici bosanskih velikaša (Hrvoje Vukčić Hrvatinić , Sandalj Hranić, Stipan Kosača) ili čak kraljeva (Tvrtko ll.). Kojih mjesec dana nakon drugog stupanja na prijestolje Sjepan Ostoja izdaje tu darovnicu knezovima Radivojevićima, gospodarima Humske zemlje, kao nagradu za pruženu pomoć, a njome zapravo kupuje mir i siguran ostanak na prijestolju, premda je na njemu još uvijek Tvrtko Il. kojeg snažno podržava i turski sultan.

Takva kaotična situacija pratit će Bosnu sve do njezinog tragičnog pada pod Turke godine 1463. Iz spomenute isprave proizlazi da je jugoistočna granica "rusaga bosanskog" bila na Cetini. Još se, naime, ban Stjepan II. Kotrornanić (1322.-1353.) hvali da vlada krajevima "od mora do Save, od Cetine do Drine". S obzirom na dobre odnose s tadašnjim hrvatsko-ugarskim kraljem Ludovikom takva je formulacija moguća. Nakon prvoga spomena, Zadvarje u izvorima ne nalazimo sve do godine 1482. Možemo samo pretpostaviti da ga od prve

polovice 15. stoljeća drži herceg Stipan Vukčić Kosača , koji je godine 1435. kao sinovac velikog vojvode Sandalja Hranića, naslijedio njegove posjede. Cijela istočna poljička granica, počevši od Nutjaka i Garduna, stalno teče Cetinom, a u njezinom opisu nabrajaju se mjesta na lijevoj obali rijeke, izvan Poljica. Spominje se tada i "... Cetina pod grad Zadvarje .. . ".

Grad označava današnju zadvarsku tvrđavu , strateški najvažnije mjesto u okolici (Alduk, 2005). Godine 1646., upravo na blagdan sv. Bartula, Zadvarje će prvi put biti oslobođeno turske vlasti ali će se Turci nakon sklopljenog mira ponovo vratiti u tvrđavu. Slijedi nekoliko desetljeća stalnih sukoba koje u drugoj polovici 17. stoljeća Venecija vodi s turskom carevinom (Kandijski i Morejski rat). Tvrđava je u tom vremenu prilično stradala a brojne ljudske drame i sudbine, zapisane u kronikama makarskih fratara, ostale su u legendi sačuvane do danas. Iznad Vrulje, uz prastari put preko Dubaca, u stijeni je bosančicom uklesan natpis o pogibiji Turčina Alije Bojčića koji se skrivao u obližnjoj pećini. U ožujku 1669. u borbi s Makaranima ispod kule Poletnice poginuo je zadvarski dizdar Hasan aga-Arapović, vjerojatno muž Fortisove „Asanaginice“.

Tvrđava je definitivno oslobođena 1684. godine. Veliki turski napad pretrpjet će ponovo 1685. godine. Višednevna opsada je bila mučna, a velika turska vojska je bila utaborena u Radobilji, vjerojatno na potezu Katuni-Šestanovac-Žeževica. Ta bitka je bila toliko važna da je nagnala tadašnjeg splitskog nadbiskupa Cosmija da brodom dođe do Vrulje i tamo sačeka njen ishod pohoda kako bi vijesti što prije javio dalje. U obrani tvrđave se istakao njen tadašnji zapovjednik, Splićanin Augustin Tartaglia. On je izveo pravi « sigetski » proboj iz opkoljene utvrde, potjeravši Turke u paničan bijeg. Samo mjesto ostaje i dalje važno trgovište. Na svojim putovanjima u Zadvarju se zadržao isusovac, putopisac i prirodoslovac Alberto Fortis nazivajući ga “…vrlo važnim mjestom koje sa sobom nosi sudbinu cijelog primorskog kraja od Omiša do Neretve…”. Fortis se tada divio vodopadima na Gubavici i ogromnim orlovima koji obitavaju u kanjonu Cetine sve do njenog ušća.

Tvrđava je sagrađena u današnjem obliku u drugoj polovici 15. stoljeća. Trokutastim tlocrtom dominiraju dvije kule na sjevernom bedemu. Sjeverozapadna kula je u donjem dijelu zakošena odnosno ima escarpu koja je nastala kao odraz brojnih nastojanja da se fortifikacije tijekom 2. polovice 15. stoljeća što bolje pripreme za napad topništva. Unutar tvrđave sagrađeno je nekoliko kuća za posadu dok su se uz sjeverni bedem smjestile crkvica, cisterna za vodu i uništeno spremište oružja i baruta. Kružna građevina na spoju južnog i zapadnog bedema kao ojačanje sjevernog bedema potječu vjerojatno iz vremena turske uprave odnosno

druge polovice 16. stoljeća kada Turci ojačavaju svoje položaje u Dalmaciji. Vjerojatno su tada sagrađene i manje kule na stijenama zapadno od tvrđave (Kula i Kuletina).

Visoko iznad tvrđave nalazi se ostaci velike kružne kule Avale kao i još jedne slične na kraju iste planinske kose iznad Gornjih Brela (Poletnica). Obje kule nastaju u isto vrijeme i uz njih se grade spremišta za vodu u procijepu među stijenama. Gradnjom tih kula pojačana je mogućnost turskog nadzora nad putovima koji dolaze s obale,a koji vode prema Zadvarju ili preko manjeg prijevoja prema Zaveterju odnosno Grabovcu i Žeževici. Dio toga karavanskog puta sačuvan je na južnim padinama ispod tvrđave kao i na nekoliko mjesta pokraj izvora Zvizda, u dolini južno od zaseoka Šodani te u kanjonu Prosik i dalje prema Dubcima. Za taj put vezani su i ostaci gostionice koju nalazimo na kartama s početka 18. stoljeća, ali zasigurno se radi o starijoj građevini. Nalazi se 50-ak metara južno od južnog bedema tvrđave.

Godine 2005. započelo se s arheološkim istraživanjima i obnovom zadvarske tvrđave. Krajem 19.stoljeća provedena su prva istraživanja hidrološkog potencijala rijeke Cetine, da bi 1911.završila gradnja hidroelektrane. o samoj izgradnji i turističkom potencijalu hidroelektrane. U razdoblju između dva svjetska rata naglo se proširio sitni obrt i trgovina.(Stanić Griša, 1972). U to vrijeme bilo je 14 registriranih objekata u samom mjestu od kojih je bilo čak 5 krčmi i jedna gostionica. U sljedećoj tablici je prikazana lista obrtnika iz Zadvarja u tom vremenu i djelatnost kojom su se bavili.

Tablica 1 : popis obrtnika i oznake struke iz 1936.

Red.broj	Ime obrtnika	Oznaka struke
1.	Bekavac Ana ž. Vicka	Obuća i kože
2.	Čizmić Toma Nikole	Osobni auto
3.	Čizmić Stipe p. Šimuna	Osob. auto i jes.
4.	Čizmić Manda ud. Šimuna	Mješovito
5.	Čizmić Lovre Grgin	os. auto i krčma
6.	Čizmić Ante	Aut. Prijevoznik
7.	Čizmić Ivan	Krčma
8.	Čizmić Cvijeta ud. Ivana	Krčma
9.	Čizmić Marija ž. Tome	Krčma

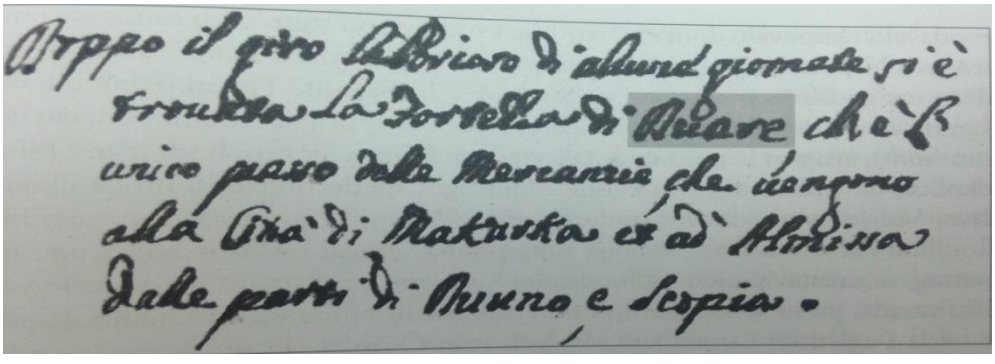
10.	Čizmić Jerka ud. Marina	Krčma
11.	Krželj Mijo p. Joze	Jestivo
12.	Krželj Manda	Krčma
13.	Pejković Jakov	Gostionica
14.	Pervan Lovro	Mješovita trgovina

Izvor: vlastiti prikaz

Slika 1: Karta srednjovjekovnog Zadvarja

Izvor: www.opcina-zadvarje.hr

Slika 2 : Prvo spominjanje imena Zadvarja u svezi s trgovinom

Izvor: Slavko Kovačić; Župa Žeževica do godine 1940. i župe Zadvarje i Žeževca od godine 1941. , str.3

3.3.Zadvarje danas

3.3.1.Osnovne zemljopisne značajke

Općina Zadvarje je smještena u obalnoj mikroregiji Splitsko-dalmatinske županije, između Općine Omiš i Brela, u uvali Vruja od koje se prostire preko prijevoja Dubci ka unutrašnjosti do granice s Općinom Šestanovac. Na moru je razgraničena s Općinom Selca. Općina Zadvarje je približne veličine kopnenog dijela 13,22 km2, a obuhvaća 9 međusobno povezanih zaselaka: Dubci, Potpoletnica, Krnići, Krželji, Popovići, Santrići, Pejkovići, Krčići i Zadvarje, u kojima danas živi tristotinjak stanovnika. Obalni dio Općine u dužini od cca 4 km, se nalazi u uvali Vrulja koji je, po svojoj specifičnosti, morski dio, zaštititi u kategoriji (hidrološkog) spomenika prirode.
U blizini uvale Vrulja obale se visoko i strmo izdižu iznad površine mora, a dno se pod istim kuton nagiba (i do 90º) spušta u veće dubine (i do 60º). Ovakva obala u našem priobalju je jedinstveno stanište za razvoj biocenoza okomitih podvodnih klifova i razvoj živog svijeta u području podvodnih izvora slatke vode-vrulja. Jednim dijelom Općina ulazi u Park prirode Biokovo, na prijevoju Dubci koji je od povijesnog značaja. To je i danas jedino mjesto, uz planinu Biokovo, koji povezuje obalni i zaobalni dio Županije i dalje sve do Bosne. Zbog tog, ono je u povijesti poznato kao trgovački centar s sajmištem koji se i dan danas održava. Od ostalih specifičnosti ističe se rijeka Cetine, sa svojim kanjonom, a posebnom slapom Gubavica kao najvećim u državi.

3.3.2.Klimatska obilježja

Klima je jedan od najbitnijih čimbenika koji utječu na morfologiju tla, vodene tokove, genezu i plodnost tla, a time i na rasprostranjenost biljnog pokrivača. Ovo područje obilježava mediteranska klima, sa periodom ljetne suše, nepovoljnog rasporeda oborina tijekom godine, semihumidne klime zbog inklinacije primorskih obronaka, te izrazitog eolskog utjecaja (naročito bura). Pošto se Općina nalazi u obalnom i zaobalnom području, za opis klime uzeti su podaci meteoroloških stanica Makarska i Imotski. Srednje vrijednosti klimatskih faktora date su za period motrenja i mjerenja od 1952-1989. Za sagledavanje klimatskih uvjeta, period od 27 godina je dovoljan za prikaz osnovnih klimatskih pokazatelja. U širem smislu

možemo reći da ovo područje ima mediteranski tip klime, koja po Köpenovoj razdiobi spada u prijelaznu maritimnu klimu.

3.3.3. Stanovništvo

Općina Zadvarje po političkoj teritorijalnoj nomenklaturi sastoji se od 9 naselja, odnosno od općine Zadvarje, zaselaka: Potpoletnica, Pejkovići, Popovići, Krčići, Santrići, Krželji, Krnići i Kraljevac.Prema dostupnim podatcima za popis stanovništva , 1925. godine u Zadvarju je živjelo 872 stanovnika. U sljedećoj tablici je naveden prikaz stanovništva po zaselcima (Kovačić,2009).

Tablica 2: prikaz stanovništva Zadvarja prema zaselcima iz 1925.

Naziv zaselka	Broj stanovnika
Zadvarje	180
Poletnica	300
Kraljevac	20
Vrbanj	372

Izvor: vlastiti prikaz

U sljedećoj tablici naveden je broj stanovnika Zadvarja od 1958. do 2001.godine (Kovačić,2009).

Tablica 3 : prikaz stanovništva Zadvarja od 1958. do 2001. godine

	1958.	1974.	1991.	2001.
Zadvarje	443	Oko 400	292	276

Izvor: vlastiti prikaz

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine broj stanovnika koji živi u općini Zadvarje iznosi 289 stanovnika, od toga je 144 muškarca (49,83%) i 145 žena (50,17%), Srednja starost stanovnika je 52,6 godina (Državni zavod za statistiku). Iz ovoga je vidljivo kako je broj stanovnika od 1991. počeo opadati, te je kretanje broja stanovnika do danas kontinuirano. No vidljivo je da se broj stanovnika koji živi u Zadvarju od 1925. do danas prepolovio.

Stanovništvo je temeljni čimbenik društvenog, gospodarskog i kulturnog života i razvitka svakog društva, a posebice lokalne zajednice. Ono je osnovna proizvodna snaga, nezamjenjiv element gospodarskih procesa, jer njegova brojnost, znanje i napori uvjetuju strukturu, organizaciju i ukupnu efikasnost tih procesa. Prirodni priraštaj Općine Zadvarje daje u cijelosti sliku nepovoljnog demografskog stanja. Kratkoročna i direktna posljedica je odlazak primarno mlađih stanovnika, što se naknadno odražava kroz smanjenje broja stanovništva prouzročen smanjenjem nataliteta (Prostorni plan uređenja općine Zadvarje, 2006).

3.3.4.Infrastruktura

Prometni sustav:

U budućem razvoju općine Zadvarje cestovni će promet i dalje imati primarno značenje u cjelokupnom prometnom sustavu s obzirom na njegovu funkciju integriranja ostalih vidova prometa. područjem općine Zadvarje prolaze slijedeći cestovni pravci:

BROJ CESTE	OPIS	DULJINA (ukupna u km)
8	GP Pasjak (gr. R. Slov.)-Šapjane-Rijeka-Zadar-Split-GP Klek (gr. R. BiH)-GP Zaton Doli (gr. R. BiH)-Dubrovnik-GP Karasovići (gr. SRJ)	658,0
39	Gr. R. BiH-Aržano-Cista Provo-Dubci (D8)	36,7

Državne ceste:

Slika 3: Cestovni pravci koji prolaze kroz Zadvarje ; državne ceste

Izvor: http://www.zadvarje.hr/wp-content/uploads/2015/03/tekst-plana-ppuo-zadvarje.pdf

Županijske ceste:

BROJ CESTE	OPIS	DULJINA (ukupna u km)
6166	Omiš (D8)-Kučiće-Slime-D39	24,0

Slika 4 : Cestovni pravci koji prolaze kroz Zadvarje; županijske ceste

Izvor: http://www.zadvarje.hr/wp-content/uploads/2015/03/tekst-plana-ppuo-zadvarje.pdf

Lokalne ceste:

BROJ CESTE	OPIS	DULJINA (ukupna u km)
67134	Ž 6166-Dubci (D39)	5,5

Slika 5: Cestovni pravci koji prolaze kroz Zadvarje; lokalne ceste

Izvor:http://www.zadvarje.hr/wp-content/uploads/2015/03/tekst-plana-ppuo-zadvarje.pdf

Općinom Zadvarje prolaze važni cestovni pravci i to državna cesta D8 ("Jadranska magistrala") koja ide njenim južnim dijelom i predstavlja direktnu vezu na primorski dio općine, te državna cesta D39 koja se spaja na državnu cestu D8, prolazi samim općinskim središtem i nastavlja se dalje preko Ciste Provo i Aržana do same granice sa susjednom BiH. Stanje cestovne mreže na području Općine Zadvarje s obzirom na razvojne planove koji se posebno odnose na planirane gospodarske zone, može se ocijeniti kao zadovoljavajuće. U cilju navedenog, planira se izgradnja "nove ceste D 39" koja će imati status brze ceste. Koridor ove planirane ceste je definiran na način da će ista biti dislocirana u odnosu na općinsko središte, prolazit će područjem između planiranih gospodarskih zona, i imat će spoj na autocestu. Postojeća državna cesta D 39 ostaje u funkciji, te se na taj način ne remete postojeći pristupi pojedinim dijelovima naselja. Ova se cesta na određenim dijelovima rekonstruira i tako uklapa u mrežu prometnica općine Zadvarje. Izgradnjom nove ceste D 39, ova će cesta vjerojatno biti prometnica niže kategorije. Prometna povezanost općine Zadvarje sa susjednim Općinama i Gradovima je zadovoljavajuća. To se prvenstveno odnosi na sustav javnog prometa, koji u potpunosti zadovoljava potrebe stanovništva, a orijentiran je prvenstveno na povezivanje općine Zadvarje s Gradovima Omiš i Makarska (Prostorni plan uređenja općine Zadvarje,2006).

3.3.5. Prihvatni elementi u općini Zadvarje

Pod receptivnim elementima podrazumijevaju se svi objekti koji služe za prihvat i prehranu gostiju i koji njihovom boravku pružaju određeni rekreacijski sadržaj. Receptivni elementi čine osnovu turističke privrede i mjerilo turističke razvijenosti destinacije. Receptivni elementi dijele se na elemente u užem i u širem smislu. Pod užim elementima ubrajaju se svi

objekti i službe koji posredno služe turistima (trgovine, parkovi, komunalan infrastruktura, itd.) U užem smislu ubrajaju se ugostiteljski objekti za pružanje usluga smještaja i za pružanje usluga prehrane i točenja pića. Ugostiteljski objekti za hranu i piće jedan su od najvažnijih segmenata ukupne turističke ponude.
Zadvarje je i u prošlosti imalo objekata koji su se bavili ugostiteljstvom i uslugama smještaja. Današnje stanje bi moglo biti puno bolje. Na području općine Zadvarje nalazi se 14 smještajnih objekata s kapacitetom od oko 90 ležajeva. Svi objekti su u vlasništvu privatnih iznajmljivača. Također, u samom mjestu postoje dva objekta koji nude usluge pružanja hrane i pića, dva dućana, pošta, benzinska stanica, uređeni teren za nogomet i košarku. Dječji park, na kojem se uz ljuljačke i tobogan nalazi i stol za stolni tenis. Također, u mjestu se nalaze dva terena za balote, tradicionalnu dalmatinsku igru podrijetlom iz Italije.

3.3.6. Posrednički elementi u općini Zadvarje

Aktivnost turističkih posrednika uvjetovana je prvenstveno specifičnošću i kretanjem turističkog tržišta, tj. obilježjima dvaju polova – turističkom ponudom i turističkom potražnjom. S jedne strane turistički posrednici olakšavaju potrošačima organizaciju putovanja dok s druge strane posrednici zastupaju interese turističke ponude. Posrednici imaju dvostruku obvezu – prema proizvođačima turističkih usluga i potrošačima, odnosno turistima. Turistima u njihovom domicilnom mjestu pružaju cjelovitu informaciju o turističkoj destinaciji. Posredničke organizacije u turizmu čine: turistički uredi organizirani samostalno ili sredstvima organizacija iz drugih gospodarskih djelatnosti, turističke agencije osnovane kao klasičan posrednički subjekt u turizmu i turoperatori kao složene posredničke organizacije. Na području općine ne posluje nijedna agencija, što otvara mogućnosti za otvaranje turističkog informativnog pulta koji bi gostima pružao besplatne usluge informiranja o samoj destinaciji i aktivnostima kojima se mogu baviti dok borave u Zadvarju. Zbog nedostatka državnih sredstava, logično je za očekivati da u skoroj budućnosti neće biti prilike za otvaranjem jednog od ureda koji bi bio financiran iz državnog proračuna. No, smatram kako postoje različiti modeli (su)financiranja kojima bi taj projekat zaživio. Osim toga, ukoliko bi netko od poduzetnika prepoznao priliku u otvaranju turističke agencije na području općine, mislim da bi predstavnici općine trebali izaći u susret i pomoći koliko god se može.

4. PREGLED PRIVLAČNIH RESURSA U ZADVARJU

4.2.Kulturna dobra na području općine Zadvarje

4.2.1. Kulturna baština

Mnogo je definicija kulture i kulturne baštine, no u svojoj biti one nose poruku da je kulturna baština ukupnost duhovne i materijalne produkcije pojedinaca ili skupina koju su nam u nasljeđe ostavili preci, a koju je važno očuvati jer je od značaja za kulturu, povijest i identitet. (Hrvatski opći leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1996). Često se međutim događa da sljedeća generacija odbaci ono što je prethodna generacija smatrala kulturnom baštinom, pa ponovo oživljavanje baštine uslijedi tek nakon smjene još jedne generacije.

Fizička, opipljiva ili "materijalna kulturna baština" uključuje građevine i povijesne lokalitete, spomenike, artefakte i dr. što se smatra vrijednim očuvanja za budućnost. U to su uključeni predmeti značajni za arheologiju, arhitekturu, znanost ili tehnologiju specifične kulture.

"Prirodna baština" također čini važan dio kulture koji obuhvaća ruralni i prirodni okoliš s pripadajućom florom i faunom što se u znanosti naziva bio raznolikost. Ovakva vrsta lokacija sa zaštićenom baštinom često služi kao važna komponenta u turističkoj industriji neke zemlje koja privlači mnogo domaćih i stranih posjetitelja.

4.2.2. Utvrda Duare

Srednjovjekovna utvrda se smjestila na vrlo važnom i još u prapovijesti trasiranom putu koji iz pod biokovskog primorja vodi prema unutrašnjosti Dalmacije. Srednjovjekovno ime tvrđave Duare znači vrata, prolaz, dveri. Tvrđava je završena prije1482. godine kada se u Poljičkom statutu spominje kao "grad". Turci su je osvojili oko 1500. godine i dodatno utvrđivali gradnjom kula Avale i Poletnice, koje se nalaze istočno od tvrđave. (Alduk, 2010.)

Obnova utvrde je započela krajem 2004.godine, do danas se nastoji valorizirati kao vrijedna ostavština te oplemeniti da bude turističko dobro. Postoje mnoge legende vezane uz tvrđavu , jedna od onih je da je tu boravio muž od Fortisove Hasanaginice, što bi se moglo iskoristiti u promociji Zadvarja. Lokalna samouprava svojim aktivnim djelovanjem treba aktivirati

državne institucije koje su zadužene za očuvanje i valorizaciju kuturne baštine. Velika novčana sredstva su potrebna za renovaciju ove utvrde te stavljanje u funkciju turizma tek predstoji.

Slika 6. Nacrt utvrde Duare

izvor: http://www.zadvarje.hr

4.2.3. Sakralni objekti

U Zadvarju se nalaze dva vrijedna sakralna objekta, a to su crkva sv.Ante i crkva sv. Kate.

O gradnji župne crkve sv. Ante Padovanskog nisu sačuvani izravni podaci. Tadašnji žeževački župnik, don Anton Popović je u staroj matičnoj knjizi na samom njenom početku naglasio da se u njoj pišu oni koji su umrli od kada se počela graditi crkva sv. Ante. Iz toga bi se dalo zaključiti da početak gradnje nove crkve, pada u godinu 1705.,te da je dovršena prije 31.ožujka 1706. godine (Kovačić,2009).

4.3.Prirodni resursi

4.3.1. Kanjon rijeke Cetine

Izvor Cetine nalazi se na 382 m n.m. Kod sela Cetina. Rijeka teče prema jugoistoku Cetinskim i Paškim poljem te utječe u akumulaciju Peruča. Nizvodno od brane Peruča Cetina dalje prolazi kroz Hrvačko polje do Hana, a dalje Sinjskim poljem do Trilja, gdje se ulijeva u akumulaciju Đele i nastavlja nizvodno u akumulaciju Prančevići. Od brane Prančevići dio voda Cetine skreće dovodnim tunelom do HE Zakučac, a dio voda nastavlja teći prirodnim kanjonom do Zadvarja, gdje Cetina mijenja smjer toka prema zapadu do Omiša, gdje se ulijeva u Jadransko more (Popijač,2009). Najveće mogućnosti za aktivan odmor pruža gotovo netaknuta priroda kanjona rijeke Cetine koji od davne 1963. uživa status zaštićenog prirodnog krajolika. Najatraktivniji dio kanjona rijeke Cetine pripada općini Zadvarje. U ljetnim mjesecima mnogobrojni turisti dolaze na kanjoning da bi uživali u prirodnim ljepotama kanjona. Vrijednost kanjona je prepoznata kako od same izvršne vlasti tako i od lokalnog stanovništva koji vide priliku da kroz poduzetništvo ostvare dodatne prihode od turizma. Plan općine je izgraditi šetnicu do ulaza u kanjon i urediti stare putove kroz kanjon. No, za to su potrebna financijska sredstva koja se nastoje povući iz Europskih fondova. Ipak, smatram kako općina može imati prihode od korištenja kanjona. Naime, u ljetnoj sezoni, a sve više i u pred i pod sezoni kanjon posjećuje veliki broj ljudi koji dolaze na organizirane izlete. Agencije koje vode te izlete ne izdvajaju nikakva novčana sredstva kojima bi plaćali pristup kanjonu. Stoga smatram da bi općina trebala uvesti regulaciju kojom bi se po osobi naplaćivao ulaz u kanjon. Samim time, općina bi uprihodila pozamašna novčana sredstva kojima bi mogla financirati ostale projekte koji su u planu, a nemaju novčana sredstva za njih.

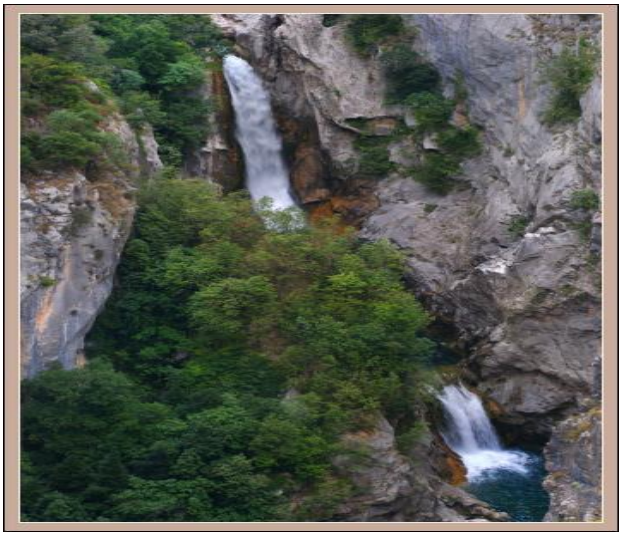

Slika 7: Kanjon Cetine u Zadvarju

Izvor: http://www.zadvarje.hr

4.3.2. Vodopad Gubavica

Nedaleko od samoga centra mjesta, usred kanjona nalaze se slapovi Velika Gubavica (49m) i Mala Gubavica (7 m). Nastali su na dodiru krednih vapnenaca i fliša oko donjega toka Cetine te nemaju prvobitni prirodni izgled, jer je sa strane, kroz vapnence prokopan tunel za potrebe HE Kraljevac. Početkom veljače ove godine, započelo je uređenje vidikovca s kojega se vidi vodopad Gubavica te je krajem travnja i završeno. Ovaj podatak ukazuje da je lokalna samouprava prepoznala važnost uređenja vidikovca kako bi mnogobrojni turisti, koji u ljetnim mjesecima svakodnevno posjećuju slapove, bili zadovoljniji samom pristupu i uređenju okolice vodopada. U uskom okruženju vodopada ne postoji nikakav ugostiteljski objekt (restoran , suvenirnica, slastičarnica…) što otvara nove mogućnosti za poduzetnike. Također, ne postoji sanitarni čvor koji bi posjetitelji mogli koristiti. Zbog nedostatka dodatnih sadržaja, svakodnevni posjetitelji se ne zadržavaju dugo u mjestu te se na taj način gubi prilika za dodatnom zaradom. Općina Zadvarje je osim vidikovca na Gubavici uredila i vidikovac na izlazu iz mjesta, te je samo mjesto dobilo ljepšu vizuru. Do prije godinu dana, na tom mjestu je bila otvorena suvenirnica, trenutno ne posluje.

Slika 8: Vodopad Gubavica

Izvor:https://www.google.hr/search?q=gubavica&espv=2&biw=1517&bih=741&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiVjv_IvfHNAhUmMJoKHSnUDKsQ_AUIBigB&dpr=0.9#imgdii=zotj0NLxckUM7M%3A%3Bzotj0NLxckUM7M%3A%3BcyFyWuPjbGWP_M%3A&imgrc=zotj0NLxckUM7M%3A

4.3.3. Polje Vrbanj

Plodno polje Vrbanj nalazi se na izlazu iz mjesta, a okružuju ga zaselci Krnići, Krželji, Krčići i Pejkovići. Preko 90% je neobradiva površina te je potencijal polja ostao neiskorišten. Lokalna samouprava je prepoznala potencijal polja te je u planu izgradnja sustava navodnjavanja koja bi bila poticajna lokalnom stanovništvu za eko proizvodnju. Malo je domaćinstava koja obrađuju veće površine polja, obično se obrađuju male parcele za vlastite potrebe. Raznovrsne kulture uspijevaju na plodnom tlu, a one koje su najčešće su: vinova loza, masline, krumpir, razne voćke, a odnedavno jedno obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo sadi i lubenice, koje nisu tipična kultura na ovom području. No, proizvodnja je uspješna te su svoj proizvod uspjeli plasirati na tržište. Polje je jedan od važnijih čimbenika za razvoj ruralnog turizma u Zadvarju. Gostima bi se mogla nuditi hrana koja je proizvedena na prirodan način bez genetski modificranih organizama.

4.3.4. Uvala Vrulja

Radi se o zaštićenom prostoru u kategoriji rezervata prirodnog predjela, s atraktivnim pejzažom vapnenačkog kamenjara, čija je atraktivnost u netaknutoj sivoj surovosti, pri čemu je isključena bilo kakva gradnja i pošumljavanje. Priprema se i morski dio Vrulje staviti pod zaštitu kao geološko paleontološki spomenik prirode (Tomaš,Vruja, Prirodni fenomen i legenda te jedna od najljepših netaknutih hrvatskih plaža). Iz službenog glasnika općine Zadvarje (2016.) planom su određene zone ugostiteljsko turističke namjene kao izdvojena građevinska područja ugostiteljsko turističke namjene izvan naselja, i to:

- Ugostiteljsko turistička zona Pelegrin – hoteli (T1), površine 8,2ha, kapaciteta 550 kreveta – planirana;
- Ugostiteljsko turistička zona Šodani –turističko naselja (T2), površine 7 ha, kapaciteta 200 kreveta – planirana;

Na izdvojenom građevinskom području ugostiteljsko turističke namjene moguć je smještaj hotela i turističkih naselja s pratećim sadržajima, trgovačke, uslužne, ugostiteljske, športske, rekreativne i zabavne te slične namjene. Postoji plan, kojim bi se područje Vrulje oplemenilo turističkim sadržajem. Sve više posjetitelja privlači netaknuta ljepota ove uvale. Na jadranskoj

magistrali je uređen vidikovac sa sanitarnim čvorom i informativnom pločom o uvali. U ljetnim mjesecima, svakodnevno posjetitelji staju da bi se slikali i uživali u prizoru. Osim toga,, sve više je posjetitelja na plažama uvale Vrulja.

4.4.Ostali privlačni resursi

4.4.1. Pazar

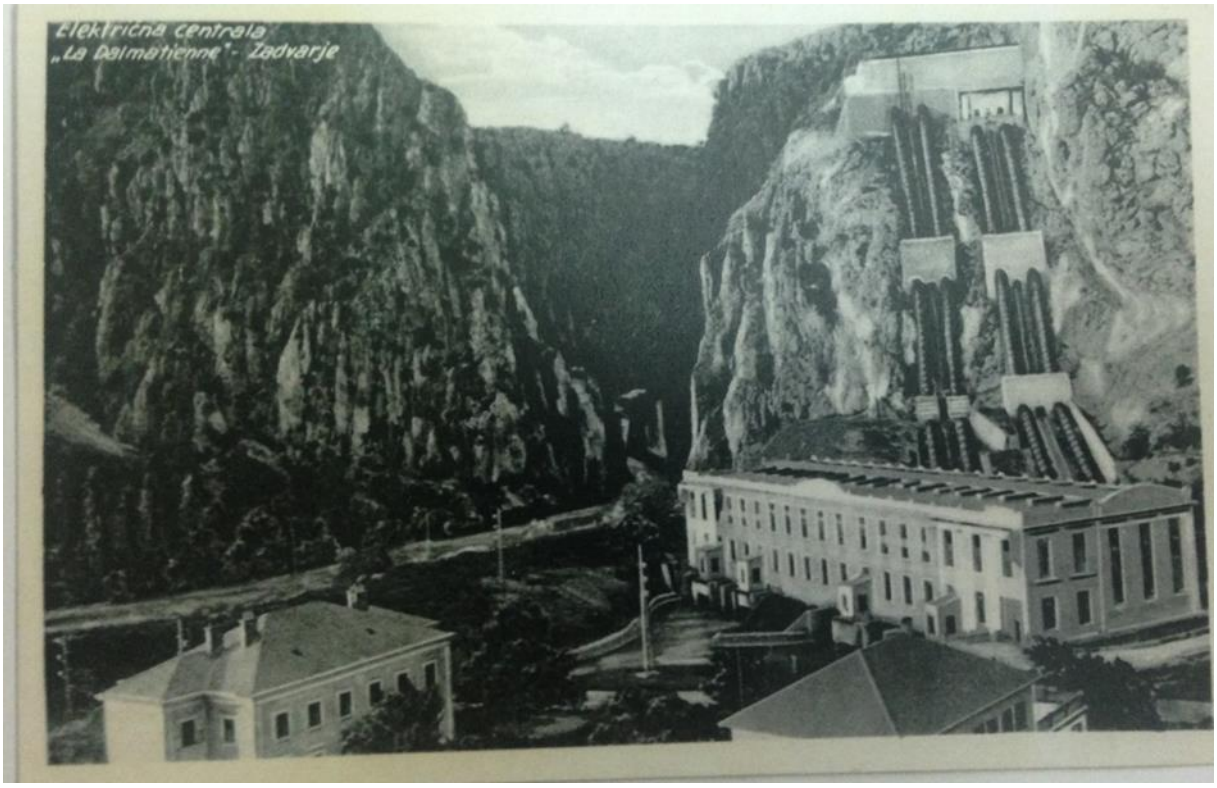
Zadvarje je od davnina, kao što je već i navedeno, bilo poznato po tvrđavi Dvare, a već početkom 18.stoljeća spominje se i kao važno trgovačko raskrižje. Na daleko poznati zadvarski sajmovi, na kojima se je prodavalo i kupovalo domaće životinje i svakovrsna trgovačka roba, sve ono što je bilo potrebno seoskim kućanstvima i gospodarstvima, održavani su dva puta godišnje, o blagdanima sv. Ante i sv. Bartula. Tjedni pazar, održavan na Zadvarju od druge polovice 19.stoljeća (prije petkom, odnedavno utorkom), svojom je ponudom također privlačio velik broj ljudi iz uže i šire okolice, od južnih dijelova Bosne i Hercegovine do obližnjih otoka. Već je i svakodnevni prolazak mnogobrojnih trgovaca s natovarenim konjima i stadima stoke sitnog zuba prema Omišu i Makarskoj, a potom natrag, sa zaustavljanjima radi odmora i okrjepe, Zadvarjanima donosio velike zarade, pa su se sposobniji i okretniji među njima uzdizali materijalno, a onda i ugledom i utjecajem. Zadvarjani ističu kako ta manifestacija, jedina takva ne samo u Dalmaciji, njeguje i dugu tradiciju njihovih predaka. Diče se svojim stočnim pazarom po kojemu je, kažu, njihovo mjesto prepoznatljivo, potičući ujedno i razvoj obrta, trgovine, ugostiteljstva i turizma, i u širem okruženju.

4.4.2. HE Kraljevac

Hidroelektrana Kraljevac izgrađena je na lijevoj obali rijeke Cetine uz naselje Zadvarje, regulirajući prirodni pad Velike i Male Gubavice od 87 m i protok od 25 m3/sek. Koncesiju bečkog društva «Wasserwerke» preuzelo je talijansko društvo «Sufid». HE Kraljevac sagrađena je u periodu od 1908 – 1912. godine temeljem projekta kojeg je 1906. izradio ing.

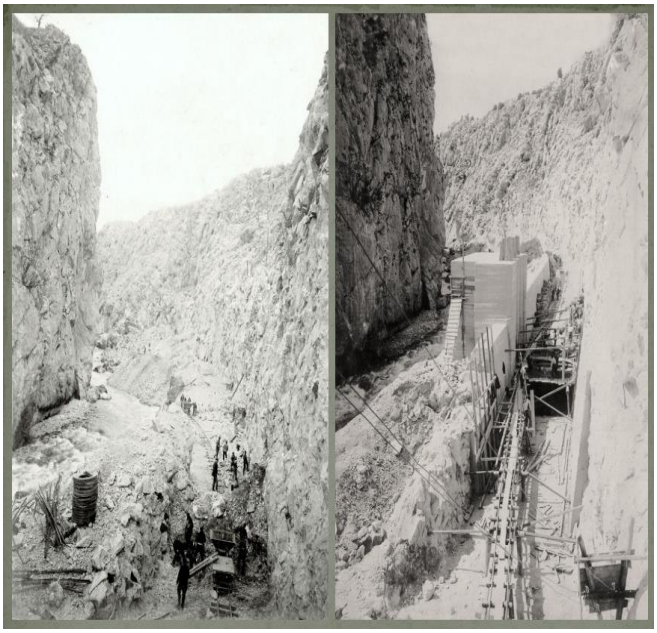
Charles de Halle u Ženevi. U prvoj fazi izgrađena je brana, obilazni tunel, dovodni i odvodni kanal, vodna komora, dva tlačna cjevovoda, te dva agregata snage 12,8 MW. HE Kraljevac u to je vrijeme spadala u najveće i najjeftinije hidroelektrane u Evropi. Kapacitet hidroelektrane povećavan je još u dva navrata. U kompleks elektrane spadaju i upravna zgrada, kao i dvije zgrade za smještaj i boravak djelatnika. Čitav kompleks spada u jedan od ranih primjera industrijske arhitekture u Dalmaciji.

Sam pogon hidroelektrane još je u funkciji, osim što je najstariji generator tijekom rekonstrukcije 1990.-91. zamijenjen suvremenim dvostrukog kapaciteta. Potrebno je izraditi arhitektonsku dokumentaciju postojećeg stanja čitavog sklopa, te konzervatorski elaborat čije će smjernice biti ugrađene u projektnu dokumentaciju. Nekadašnje zgrade za stanovanje trenutačno su bez namjene, a očekuje se njihova rekonstrukcija za turističku namjenu.(Službene stranice općine Zadvarje).HE Kraljevac je evidentirano kulturno dobro. No, u potpunosti je neiskorišteno u turističke svrhe, te bi se marketinškim aktivnostima trebala promijeniti situacija. Ono što je manje poznato o Zadvarju, a svjedoči o dugoj tradiciji mjesta koje je turistički bilo privlačno mnogim posjetiteljima je hotel Cetina koji je bio izgrađen u tadašnjem središtu mjesta, takozvanom Oboru. Osim hotela, važno je napomenuti da je prva zadvarska razglednica napravljena svega koju godinu iza prve opatijske razglednice koja je u ono vrijeme bila moćni turistički div. Za sada, turistički posjet u HE Kraljevac nije moguć, no to će se vrlo uskoro promijeniti. U tijeku je uređenje muzeja HE Kraljevac koji samo što nije otvorio vrata budućim, vjerujem, mnogobrojnim posjetiteljima.

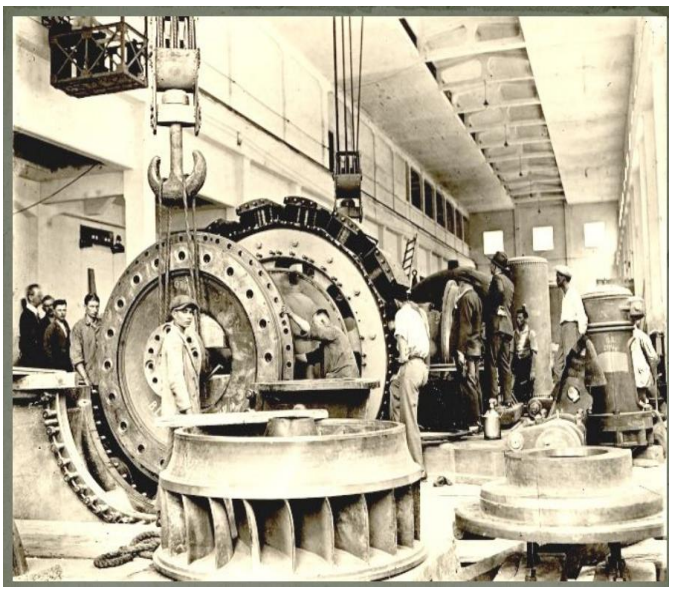
Slika 9 : Razglednica Zadvarja

Izvor: privatna kolekcija gospodina Vicka Pupačića

Slika 10 : Izgradnja dovodnog kanala na brani

izvor:file:///C:/Users/korisnik/Downloads/prezentacija%20HE%20Kraljevac%20100%20godina%20hrvatski.pdf

Slika 11 : Montaža agregata

Izvor:file:///C:/Users/korisnik/Downloads/prezentacija%20HE%20Kraljevac%20100%20godina%20hrvatski.pdf

4.4.3. Pješačke staze Dubci- Mala mlinica

Kroz projekt Medpaths izvršeno je uređenje tematskih staza na lokacijama sedam općina i gradova uz rijeku Cetinu.Jedna od općina je i općina Zadvarje. Uređene su dvije pješačke staze ukupne dužine od 17,81 km. Uz sufinanciranje iz europskih fondova i 500000, 00 kn sredstava općine napravile su se dvije pješačke staze. Prva staza je Dubci- Mala mlinica u dužini od 7,34 km. Druga staza koja prolazi skoro istom rutom je duga 10,38 km. Početak staze je u Dubcima, nadalje staza kroz prosik vodi do Šodana odakle se može stići do HE Kraljevac ili do same utvrde Duare starim karavanskim putevima. Nakon što se dođe na tvrđavu spušta se u mjesto te od Obora, trga koji je u prošlosti bio javno okupljalište s prvim rasvjetnim stupom u Zadvarju, se može stići do vodopada Gubavice, te staza od vodopada nastavlja do Male mlinice tj. do brane. Lokalni posjetitelji komentiraju da je staza poput Male Paklenice, te samim time otvara se prilika za kvalitetniju promociju i iskorištavanje staze u turističke svrhe. Osim za pješake staza je dobrim dijelom pogodna i za bicikliste stoga se otvara mogućnost da se uz malo promijenjenu rutu od oko ukupno 1,5 km napravi i

biciklistička staza koja bi se mogla spojiti s ostalim stazama iz ovoga projekta te na taj način dobiti kvalitetna i poučna staza od Dubaca do Klisa. Laganim hodom, stazom se može prošetati za otprilike 3 h i 30 min.

5. ZAKLJUČAK

U zadnjih nekoliko godina uočava se stalan porast interesa lokalnih subjekata za razvoj ruralnog turizma, pa tako i u Zadvarju. Lokalno stanovništvo je dobrim djelom svjesno mogućnosti što ih donosi ruralni turizam. U općini Zadvarje ne postoji strategija o razvoju ruralnog turizma, iako općina ima sve preduvjete za kvalitetan razvitak ovoga oblika turizma. No, kontinuirano se naglašava kako općina svoj razvoj treba temeljiti na razvoju turizma što se može pročitati i na službenim stranicama općine te se na tome radi onoliko koliko novčana sredstva to dozvoljavaju. U zadnjih godinu dana u općini je uređena šetnica do vodopada Gubavice, vidikovac na izlazu iz mjesta i napravljena je zelena tržnica u sklopu robno-stočnog sajma. Za što kvalitetniji razvoj proizvoda destinacije nužna je suradnja svih dionika u turizmu počevši od lokalne uprave pa sve do lokalnog stanovništva. Ljudski potencijali su neizostavan čimbenik pri razvoju ruralnog turizma u Zadvarju. Zadvarje kao mala općina u dalmatinskoj-zagori sa svega 300-tinjak stanovnika ima indeks obrazovanja veći od prosječnog u Hrvatskoj. Ipak, bilježi se trend da je stanovništvo Zadvarja sve starije, a da mlađe stanovništvo migrira u ostale dijelove Hrvatske i Europe. Općina ima viziju da kroz turizam i njegove multiplikativne učinke, ponovno oživi ovo mjesto i da mlađe generacije imaju perspektivu za život u općini Zadvarje. Osim ljudskih potencijala i bogate povijesti, za razvoj ruralnog turizma u Zadvarju je svakako bitna i poljoprivreda. Neiskorišteni potencijali iznimno plodnog i nezagađenog polja Vrbanj svakako daje prostora lokalnom stanovništvu za proizvodnju domaće i ekološki uzgojene hrane koju mogu prodavati na pazaru te na taj način ostvarivati dodatni prihod ukoliko im to nije primarna djelatnost kojom se bave. Vrlo je važno imati jasnu viziju, misiju i ciljeve razvoja. U samom razvoju turizma jako je važno da postoji kompromis između područja različitih interesa, pritom misleći na odnose između javne vlasti, vlasnika obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (kojih je u općini Zadvarje svega nekoliko), poduzetnika, lokalnog stanovništva te svih ostalih dionika izravno ili neizravno uključenih u razvoj ruralnog turizma u Zadvarju. Iako lokalna uprava poduzima sve mjere koje su u skladu sa zakonom, a koje su izravno bitne za razvoj turizma u Zadvarju, mislim da bi vremenski period trebao biti što kraći, tj. da se svi ovi privlačni potencijali općine Zadvarje trebaju u što kraćem roku staviti u funkciju turizma, ne dužem od 3 godine. Također, mislim da bi lokalna samouprava trebala pronaći model prema kojem bi po zakonu mogla naplaćivati korištenje kanjona poduzetnicima koji ga koriste za izlete u svrhu profita. Tom mjerom bi financijska sredstva općine bila bolja, te bi se od istih mogli financirati neki drugi projekti. Postoji plan da se napravi izravna šetnica do samog vodopada Gubavice, no osim novčanih

sredstava postoje i druga ograničenja. Izgradnja šetnice treba biti u skladu sa zaštitom okoliša i prirode. Nakon izgradnje, sigurna sam da bi se broj zadovoljnih posjetitelja povećao, a općina bi kao i lokalno stanovništvo imalo više koristi. općina bi mogla prihoditi novac od prodaje ulaznica, a lokalno stanovništvo bi svojim angažmanom moglo uprihoditi dodatne izvore prihoda. Napominjem, razvoj turizma u općini Zadvarje ne smije biti stihijski već dobro promišljen s jasnim ciljevima i vizijom sve kako bi se spriječili scenariji kojim bi lokalno stanovništvo bilo nezadovoljno. Stoga smatram da je ljudski faktor u kreiranju turističkog proizvoda jedan od bitnijih elemenata te bi za što kvalitetnije usluge i proizvode, lokalno stanovništvo trebalo biti aktivno u stvaranju ponude. Smatram da se kvaliteta u sve brojnijem konkurentnom okruženju može postići upravo s kvalitetnim ljudstvom. Aktivnim sudjelovanje lokalnog stanovništva, osim kvalitetnije ponude mislim da bi se stvorili bolji uvjeti života u samoj općini. U svrhu educiranja stanovništva, lokalna samouprava bi trebala organizirati radionice kojima bi se poticao aktivni odnos stanovništva prema turizmu.

SAŽETAK:

Iako prirodni resursi i udaljenost općine Zadvarje od turistički intenzivnog priobalja pružaju nove mogućnosti turističkog razvoja, ruralni turizam u Zadvarju još nije dostignuo svoj stvarni potencijal. Prema globalnim trendovima uočava se promjena u turističkoj potražnji , na način da se potražnja za do sada dominantnim oblikom turizma tzv. „Sunce, more i pijesak „ zamjenjuje potražnjom za selektivnim oblicima turizma poput ruralnog turizma. Prema Petrić (2006) ono što se nikako ne smije predvidjeti u razvoju ruralnog turizma određene destinacije jest lokalna suradnja i angažman lokalne zajednice u njegovu razvoju, kroz razne oblike umrežavanja**.** U zadnjih nekoliko godina uočava se stalan porast interesa lokalnih subjekata za razvoj ruralnog turizma, pa tako i u Zadvarju. Lokalno stanovništvo je dobrim djelom svjesno mogućnosti što ih donosi ruralni turizam. U općini Zadvarje ne postoji strategija o razvoju ruralnog turizma, iako općina ima sve preduvjete za kvalitetan razvitak ovoga oblika turizma. No, kontinuirano se naglašava kako općina svoj razvoj treba temeljiti na razvoju turizma. Vrlo je važno imati jasnu viziju, misiju i ciljeve razvoja. U samom razvoju turizma jako je važno da postoji kompromis između područja različitih interesa, pritom misleći na odnose između javne vlasti, vlasnika obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (kojih je u općini Zadvarje svega nekoliko), poduzetnika, lokalnog stanovništva te svih ostalih dionika izravno ili neizravno uključenih u razvoj ruralnog turizma u Zadvarju**.**

SUMMARY:

Although the natural resources and the distance of Zadvarje municipality from touristically intense coastal area provide a wide specter of possibilities in tourist development, rural tourism in Zadvarje has not yet reached its full potential. According to the present-day global trends it can be observed how priorities in tourist demands change, for example, by now the most dominant form of tourism so called „Sun, sea and sand“ is replaced by demands for selective forms of tourism, such as rural tourism. As reported by Petrić (2006), one of the things that must not be predicted in development of rural tourism of a certain destination are local cooperation and the engagement of local community, through different forms of linkage (mozda networking). During the past few years continuous growth of interests of local subjects for the development of rural tourism is noticeable, and this trend can also be recognized in Zadvarje. The local population is very much aware of the goods that come as a part of rural tourism. Despite the fact that the municipality itself has great possibilities for development of this form of tourism, the municipality of Zadvarje does not have a plan for

development of rural tourism. The fact that the municipality has to base its development on the development of tourism is constantly being emphasized. It is important to have a clear vision, mission and goals of development. Compromise between different fields of interest is of great importance for the development of tourism, and among those fields are relations between the public authorities, the owners of family farms (of which there are only a few farms in Zadvarje), the enterpreneurs, local population and all the others who are directly or indirectly included in the development of rural tourism in Zadvarje.

LITERATURA:

1. Alduk, I. (2010): Srednjovjekovne tvrđave uz rijeku Cetinu
2. Baćac, R. (2011): Priručnik za bavljenje seoskim turizmom. Zagreb. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske
3. Državni zavod za statistiku : Popis stanovništva 2011. [Internet], raspoloživo na: http://www.dzs.hr/
4. Kovačić, S. (2009): Župa Žeževica do 1940. i župe Zadvarje i Žeževica od godine 1941.

5. Ministarstvo turizma: Ruralni turizam Hrvatske-nacionalni katalog [Internet], raspoloživo na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/hgk_2015_ruralni_turizam_katalog.pdf

6. Petrić, L. (2006). Izazovi razvoja ruralnog turizma: dosadašnja iskustva i reperkusije na Hrvatsku. Acta turistica 18

7. Petrić, L (2014): Uvod u Turizam, Ekonomski fakultet u Splitu

8. Popović, T., Relja, R.(2015): Strateško upravljanje i perspektive aktera u ruralnom turizmu

9. Prostorni plan uređenja općine Zadvarje 2006. [Internet], raspoloživo na: http://www.zadvarje.hr/wp-content/uploads/2015/03/tekst-plana-ppuo-zadvarje.pdf

10. Popijač, A. : Raznolikost i ekologija obalčara na području nacionalnog parka Plitvička jezera i rijeke Cetine [Internet], raspoloživo na: https://bib.irb.hr/datoteka/306209.Aleksandar_Popija_Dr_2007.pdf

11. Službene stranice općine Zadvarje [Internet], raspoloživo na: http://www.zadvarje.hr/

12. Stanić Griša, J. (1972): Na izvorima povijesti Omiške, Poljičke i Krajiške općine 1911-1941